

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

**2024/3--SON
ILOVA TO'PLAM**

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

R.A.Mamajonov O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarida xuquqiy va axloqiy-me'yoriy munosabatlar, o'zaro muloqot madaniyati	545
B.A.Pulatov Yoshlar tafakkurida harbiy qahramonlik ideallarini shakllantirishda ta'lim-tarbiyaning istiqboldagi vazifalari	548
K.I.Marayimova Bo'lajak o'qituvchilarni turizm faoliyatiga tayyorlashning pedagogik-psixologik xususiyatlari ...	552
N.M.O'rinova, G.I.Tillabayeva Talabalarning mustaqil ta'lim olish kompetentligini rivojlantirish usullari	557
D.I.Asqarova Innovatsion yondashuv asosida bo'lajak tarbiyachilarda kreativlikni rivojlantirish omillari	561
M.Q.Jabborova, Sh.D.Raxmatjonov Maktabgacha yoshdagi bolalarni psixologik, intellektual va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda ilk davrning o'ziga xos xususiyatlari	569
M.Q.Jabborova Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarini pedagogik faoliyatga tayyorlashning zamonaviy sifatiga erishish omillari	572

FALSAFA

A.A.A.Qambarov "Milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari" konsepsiyasini amalga oshirishda diniy qadriyatlar omilining innovatsion xususiyatlari	579
I.M.Arzimatova Boshqaruv kadrlari faoliyatida ma'naviyatning o'rnini	583
D.E.Normatova Sharq ilk uyg'onish davri va uning ilmiy-falsafiy mohiyati	588
I.A.Asatulloev Karl Yung qalb konsepsiyasida sharq va g'arb xalqlari ma'naviy hayotining qiyosiy tahlili	593
T.Y.Bakirov, S.A.Soxibov Korrupsiyaviy munosabatlarni oldini olishning falsafiy-analitik tahlilining ta'limiy jihatlari	597
S.S.Evatov Kalom ilmining vujudga kelishi va uni islomdagi aqidaviy masalalarni o'rganishdagi o'rnini	602
I.Y.Toirov Sivilizatsiya masalalarining nazariy - metodologik jihatlarni o'rganish muammolari	606
A.M.Rasulov Axborot va axborot makoni tushunchasi, ularning falsafiy tahlili	610
A.A.Sayitxonov Jamiyat va shaxs rivojida qadriyatlarning o'rnini	614
F.A.Yuldashev Socio-philosophical analysis of categories of needs and interests	618
S.P.Tojiboyev Boshqaruv kadrlarining axloqiy madaniyati va unga ta'sir ko'rsatuvchi omillar tahlili	625
B.X.Mirzaraximov, B.T.Shokirov Yoshlarda axborot madaniyatini shakllantirishning asosiy mezonari	631
M.A.Abduxamidov Sovetlarning O'zbekistondagi masjidlariga munosabatining tahlili	635

SIYOSAT

J.A.Dadaboyeva Farzandlikka olishni bekor qilish asoslari	638
A.A.G'aniyev Yangi iqtisodiy siyosat sharoitida O'zbekiston qishloq xo'jalik kooperativlari faoliyati	643

TARIX

B.A.Usmonov "Sohibqiron" atamasining kelib chiqishi va ma'nosiga oid fikrlarga bir	648
--	-----

UO'K:371.012+37.017

BOSHQARUV KADRLARI FAOLIYATIDA MA'NAVİYATNING O'RNI

РОЛЬ ДУХОВНОСТИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО ПЕРСОНАЛА

THE ROLE OF SPIRITUALITY IN THE ACTIVITIES OF MANAGEMENT PERSONNEL

Arzimatova Inoyatxon Madimarovna

Farg'ona davlat universiteti, falsafa fanlari nomzodi, dotsent

Annotatsiya

Maqolada axloqan barkamol, bilimli va tajribali, ilm asoslarini chuqur egallagan, adolatparvarlik, insonparvarlik e'tiqodi kuchli rahbar shaxslar yuksak ma'naviy fazilatlarini o'rganilgan. Bu fazilatlarining barchasi birgalashib, jamiyatning dunyoqarashi, e'tiqodi, xalqning milliy ongi shakllanishiga, mustahkamlanib, rivojlanishiga olib keladi. Ma'naviy kamolot, uning barcha qirralari o'zaro bog'liqligi, bir-biriga bevosita yoki bilvosita ta'sir etib turishi asosida davom etadi. Inson, jumladan, rahbar shaxs kamolotini ma'naviyatning yuqoridagi tomonlaridan birortasiz to'liq tasavvur etish mumkin emas. Uning mohiyati ham shu sifatlarining mushtarak birligi asosida shakllanadi va kamol topib boradi. Ma'naviy kamolot jamiyat taraqqiyotining inson faoliyati, ongi bilan bog'liq bo'lgan sub'ektiv omillari tobora kengayib, chuqurlashib, rivojlanib borishini bildiradi. Ijtimoiy-falsafiy fikrlar tarixida ma'naviylik yaxshilik va mehribonlik, ulug'vorlik va ko'rkamlik, pokdomonlik va ma'rifatlilik, tabiatga insoniy munosabat kabi juda ko'p ezgu tushunchalarni ifodalab kelgan. Insonning o'zligini anglashga intilishi uning kamolotining botiniy asosidir. Rahbar kadrlarning axloqiy-estetik madaniyati ularning hissiy va intellektual qobiliyatlari, mukammal hayot to'g'risidagi tasavvurlari va, nihoyat, nafaqat tabiiy zaruriyat, balki go'zallik qonunlari asosida yaratilgan real narsa-hodisalar hamda xulq-atvor shakllarini o'z ichiga olgan murakkab tizimdir.

Аннотация

В статье рассматриваются высокие моральные качества лидеров, морально устойчивых, знающих и опытных, обладающих глубокими познаниями в основах науки, твердо верящих в справедливость и человечность. Все эти качества объединяются и приводят к формированию, укреплению и развитию мировоззрения общества, веры, национального сознания народа. Духовная зрелость протекает на основе того, что все ее стороны взаимосвязаны, прямо или косвенно влияя друг на друга. Совершенство человека, в том числе лидера, невозможно в полной мере представить без какого-либо из вышеперечисленных аспектов духовности. Его сущность формируется и зреет на основе общего единства этих качеств. Духовная зрелость означает, что субъективные факторы развития общества, связанные с деятельностью и сознанием человека, расширяются, углубляются и развиваются. В истории общественно-философской мысли духовность выразила множество благородных понятий, таких как добро и доброта, великолепие и красота, целомудрие и просвещенность, отношение человека к природе. Желание человека реализовать свою личность является внутренней основой его совершенства. Этически-эстетическая культура руководящего состава представляет собой сложную систему, включающую в себя его эмоциональные и интеллектуальные способности, представления о совершенной жизни и, наконец, реальные вещи-феномены и формы поведения, созданные на основе не только естественной необходимости, но и законы красоты.

Abstract

The article discusses the high moral qualities of leaders who are morally stable, knowledgeable and experienced, who have deep knowledge of the basics of science, and who firmly believe in justice and humanity. All these qualities combine and lead to the formation, strengthening and development of society's worldview, faith, and national consciousness of the people. Spiritual maturity proceeds on the basis that all its aspects are interconnected, directly or indirectly influencing each other. The perfection of a person, including a leader, cannot be fully imagined without any of the above aspects of spirituality. Its essence is formed and matures on the basis of the general unity of these qualities. Spiritual maturity means that subjective factors in the development of society associated with human activity and consciousness expand, deepen and develop. In the history of social and philosophical thought, spirituality has expressed many noble concepts, such as goodness and kindness, splendor and beauty, chastity and enlightenment, and the relationship of man to nature. A person's desire to realize his personality is the internal basis of his perfection. The ethical and aesthetic culture of the management team is a complex system that includes its emotional and intellectual abilities, ideas about a perfect life and, finally, real things-phenomena and forms of behavior created on the basis of not only natural necessity, but also the laws of beauty.

Kalit so'zlar: бошқарув кадрлари, маънавият, баркамол, билимли ва тажрибали, юксак маънавий фазилатлар, маънавий камолот, раҳбар шaxслар маънавияти

Ключевые слова: управленческий персонал, духовность, компетентные, образованные и опытные, высокие моральные качества, духовная зрелость, духовность лидеров.

Keywords: Key words: management personnel, spirituality, competent, educated and experienced, high moral qualities, spiritual maturity, spirituality of leaders.

KIRISH

Boshqaruv kadrlari faoliyatida axloqiy va estetik madaniyatlilik muhim sifatlardan biri hisoblanadi. Axloqan barkamol, bilimli va tajribali, ilm asoslarini chuqur egallagan, adolatparvarlik, insonparvarlik e'tiqodi kuchli rahbar shaxslar yuksak ma'naviy fazilatlarining sohibi bo'la oladilar. Bu fazilatlarining barchasi birgalashib, jamiyatning dunyoqarashi, e'tiqodi, xalqning milliy ongi shakllanishiga, mustahkamlanib, rivojlanishiga olib keladi. "Rahbar ma'naviy shakllangani boshqaruvning adolatli, xolis, ochiq, mas'uliyatli, ishbilarmonlik, to'g'ri va tezkor qarorlar qabul qilishga, insonlarni maqsad sari birlashtirish va harakatlantirish mahoratiga, bugungi davr siyosiy islohotlarini amalga oshirishga har tomonlama tayyorligi, tajriba va liderlik ko'nikmalariga egaligi bilan baholanadi [1, Yangi O'zbekiston gazetasi. 2023 yil 22 fevral, 36-son].

Ma'naviy kamolot, uning barcha qirralari o'zaro bog'liqligi, bir-biriga bevosita yoki bilvosita ta'sir etib turishi asosida davom etadi. Inson, jumladan, rahbar shaxs kamolotini ma'naviyatning yuqoridagi tomonlaridan birortasiz to'liq tasavvur etish mumkin emas. Uning mohiyati ham shu sifatlarning mushtarak birligi asosida shakllanadi va kamol topib boradi. Ma'naviy kamolot jamiyat taraqqiyotining inson faoliyati, ongi bilan bog'liq bo'lgan sub'ektiv omillari tobora kengayib, chuqurlashib, rivojlanib borishini bildiradi.

Jamiyatning yangi taraqqiyot bosqichida qaror topib borayotgan yangi ma'naviy ruh rahbar shaxslar ma'naviyati g'oyasini ham kun tartibiga qo'ydi. Rahbar shaxs ma'naviyati qanday bo'lishi kerak? Uning asosini qanday g'oyalar tashkil qiladi? Fikrimizcha, rahbar shaxs ma'naviyatida, avvalo, mas'uliyat hissi yuksak bo'lishi lozim. Bu hisni nimalar tashkil qiladi? Uni "inson, uning hayoti, erkinligi, sha'ni, qadr-qimmat va boshqa daxlsiz huquqlarini oliy qadriyat" deb bilish tashkil qiladi. Shu ma'noda rahbar shaxs ma'naviyati g'oyasining birinchi elementi insonni qadrlashdir. Bu ulkan mas'uliyat hissini paydo qiladi. "Sir emas, bugun ayrim rahbarlarimizning ma'naviy dunyosi tarbiyaga muhtoj. Ba'zi rahbarlar fuqarolarga, qo'l ostidagi xodimlarga, jamoatchilikka nisbatan qo'pol muomalada bo'layotir. Bu ham barchamizni birdek o'ylantirmoqda" [2, Yangi O'zbekiston gazetasi. 2023 yil 22 fevral, 36-son].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

"Bugungi kunda boshqaruv kadrlari faoliyatida axloqiy va estetik madaniyatlilik muhim sifatlardan biri hisoblanadi. Jamiyatning yangi taraqqiyot bosqichida qaror topib borayotgan yangi ma'naviy ruh rahbar shaxslar ma'naviyati g'oyasini ham kun tartibiga qo'ydi. Shu jumladan, "ma'naviyat", "ma'naviylik" tushunchalari eng ko'p tahlil va talqin qilinayotgan fenomendir" [1, 2, 3]. "Ijtimoiy-falsafiy fikrlar tarixida ma'naviylik yaxshilik va mehribonlik, ulug'vorlik va ko'rkamlik, pokdomonlik va ma'rifatlilik, tabiatga insoniy munosabat kabi juda ko'p ezgu tushunchalarni ifodalab kelgan" [4, 5, 6, 7]. Ma'naviyat o'ta murakkab va serqirrali bo'lganligi bois unga berilgan ta'riflar ham, yondashuvlar ham rang-barangdir [11, 12].

NATIJA VA MUHOKAMA

Hozirgi davrda ilmiy tadqiqotlarda "ma'naviyat", "ma'naviylik" tu-shunchalari eng ko'p tahlil va talqin qilinayotgan fenomendir. Zero, O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I.A.Karimov ta'kidlaganidek, "umuman, o'zida juda chuqur va keng qamrovli ma'no-mazmunni mujassam etgan bu tushunchaga har qaysi ma'rifatli inson o'zining falsafiy yondashuvi, siyosiy qarashlari va e'tiqodi, ongu tafakkuridan kelib chiqqan holda turlicha ta'rif va tavsiflar berishi tabiiy" [3, 18-19] dir. Zero, nihoyatda keng tushuncha bo'lgan ma'naviylik inso-niylikni qaror toptiradi.

Shaxsda ma'naviylik asosini uning iymon-e'tiqodi tashkil etadi. Iymon-e'tiqod inson ma'naviy kamolotining mahsuli va ayni paytda uni shakllantiruvchi omil hamdir. Inson o'zining yaratuvchan qobiliyati, kuch va imkoniyatlariga sidqidildan ishonsa, o'z kasb-kori (fan, san'at, siyosat, din va boshqalar)ga e'tiqod qo'ysa, jiddiy yutuqlarga erishishi va shaxs si-fatida kamol topishi mumkin. Binobarin, haqiqiy shaxs mustahkam iymon-e'tiqod, insoniy fazilat sohibi, go'zallik qonunlari asosida olamni qayta yaratuvchi insondir.

Ijtimoiy-falsafiy fikrlar tarixida ma'naviylik yaxshilik va mehribonlik, ulug'vorlik va ko'rkamlik, pokdomonlik va ma'rifatlilik, tabiatga insoniy munosabat kabi juda ko'p ezgu tushunchalarni ifodalab kelgan. Insonning o'zligini anglashga intilishi uning kamolotining botiniy asosidir. Modomiki, shunday ekan, insoniyat tarixini ayni ma'naviy komillikka intilish tarixi, deb baholash mumkin.

FALSAFA

"Bu an'anaviy va zamonaviy muammo hozirgi zamon yaqin va uzoq xorijlik olimlarning asarlarida turlicha talqin qilib kelinadi. Rus dinshunos faylasufi N.A.Berdyaev fikricha, ma'naviylik turli daraja va sifat muayyanliklari bilan insonning axloqiy, badiiy-estetik, bilish faoliyatini aks ettiradi" [4, 48]. Boshqa faylasuf A.N.Ilin shunday yozadi: "har bir insonda g'ayrihuuriy kuchlar va ruh quvvatlaridan iborat o'zaro ters qutblar mavjud. Tabiiy mayl-instinkt o'z-o'zicha va ruh orqali jilovlanmasa, insondagi vahshiylikni yuzaga chiqaradi, oqibatda inson o'zining bo'ridek ayyorligi, makkorligi, shafqatsizligini namoyon qiladi. Bunday quruq mayllarga berilgan inson na e'tiqodni, na iymonni, na rahm-shafqatni, na sharm-hayoni tan oladi; halollik ustidan kuladi, ezgulikdan nafratlanadi, e'tiqodning hech bir tamoyiliga ishonmaydi, uning uchun faqat foyda keltiruvchi narsa ezgulik, munosib, go'zal. Modomiki, shunday ekan, faqat inson ruhiyati, botiniy ma'naviyati, oqilona idroki, mas'uliyati va iymoni bu hayvoniy instinktga qarshi tura olishi mumkin" [5, 31].

Shunday qilib, tadqiqotchi I.A.Ilin fikricha, insoniy ruhiyat har bir masalani erkin tanlash, hal qilish, mustaqil harakatlanish salohiyatiga ega faol, jonli kuch-qudrat asosidir. Ayni paytda insonga xos "iroda erkinligi" ham narsa-hodisaga mustaqil munosabat bildiradi, o'zligini ko'rsatish va botiniy qarama-qarshiliklarini bartaraf etishga qodir bo'ladi. Insonning ruhiyati har qanday emas, balki faqat shaxsga xos oqilona botiniy kuchdir. Aytish mumkinki, ma'naviylik faqat ong, faqat tafakkur mahsuli emas, so'z va mulohazalar bilan cheklanmaydi. Insondagi ma'naviylik bularning barchasidan chuqur, teran, ulkan, boy va ayni paytda ilohiy. A.Ilin ta'kidlashicha, har qanday davlat milliy o'zligini ta'minlash, fuqarolari huquqiy ongini himoyalash, burch hissini shakllantirishda ijobiy ma'nodagi vatanparvarlik instinktiga suyanishi lozim.

L.P.Bueva ma'naviylikdagi asosiy narsa bilimlarni egallashdan iborat emas, balki ularning ma'nosi va maqsadini e'tiqodga aylantirishdir, degan muhim fikrni ilgari suradi. Ma'naviylik qadriyatlarining muayyan darajasi, maqsadning ifodaviy ko'rsatkichi, gnoseologik jihatdan olamni oliy darajada o'zlashtirish demakdir. Ishonch, umid, muhabbat ma'naviylikning insonparvarlik, gumanistik ma'nolarini anglatadi. "L.P.Bueva fikricha, ma'naviylik madaniy-antropologik ma'noda dunyoviy va diniy yo'nalishlarga ega bo'lib, ularning o'zaro aloqadorligi inson kamolotini ta'min etadi. Sir emaski, ma'naviylik faqat din, ruhoniyatga aynan teng emas, albatta. Aks holda fan-texnika rivojlanayotgan hozirgi sharoitda insoniyatning dunyoviy qadriyatlar bilan qurollangan muayyan qismini ma'naviy taraqqiyotdan chetda qoldirish, "ma'naviylik" tushunchasini mazmunan toraytirish va kambag'allashtirishga yo'l qo'yilgan bo'lurdi" [6, 45].

Bu o'rinda V.S.Barulinning ma'naviylikni ijtimoiy-falsafiy antropologik muammolarga bog'lab tushuntirishi e'tiborga loyiqdir. Uning tavsificha, ma'naviylik insonning yetakchi va asosiy fazilati, sub'ektiv olami, o'z-o'zini bilish shakli, idealligi, ijtimoiy tajriba va ijodiy yuk-sakligi, ichki da'vati, mentaliteti va mohiyatidir. Shunga asoslanib, ma'naviylik tarkibini insonning intellektual-fikriy, hissiy-emotsional va irodaviy faoliyati, qobiliyati, boshqacha aytganda, ruhiy, axloqiy-estetik va diniy e'tiqod hamda kechinmalar, fan, san'atdan iboratligini ko'rsatadi [7, 460]. Bu, albatta, ma'naviylikning keng tavsifiy ifodasi.

O'zbek faylasuf olimlarining ma'naviyatga oid qarashlari ham rang-barang bo'lib, ularda bu tushunchaning yaxlit mazmuni va tarkibini talqin qilishga e'tibor qaratiladi. "Ma'naviyat – insonning ma'lum darajadagi jismoniy, aqliy, axloqiy va ruhiy balog'ati va dunyoqarashini ifodalaydigan tushunchadir, - deb yozadi T.Mahmudov" [8, 9]. "Bu tavsifiy baho ma'naviyatni yaxlit va bir butun ijtimoiy hodisa sifatida ifoda etishi bilan muhimdir. Professor Ibrohim Karimov ma'naviyatni "imon" tushunchasiga bog'lab tushuntiradi" [9, 37]. A.Erkaev talqini bo'yicha "ma'naviyat-insonning madaniy mavjudot sifatidagi mohiyati, ya'ni uning mehr-muruvvat, adolat, to'g'rilik, sofdillik, vijdon, or-nomus, vatanparvarlik, go'zallikni sevish, zavqlanish, yovuzlikka nafrat, iroda, matonat va shu kabi ko'plab asl insoniy xislatlari va fazilatlarining uzviy birlik, mushtaraklik majmuidir" [10, 27].

Ma'naviyat o'ta murakkab va serqirrali bo'lganligi bois unga berilgan ta'riflar ham, yondashuvlar ham rang-barangdir: ma'naviyat-shaxsiy ong; kishilarning ruhiy faoliyati; axloq, nafasot va nazariy qadriyatlar yig'indisi; haqiqat va himmat hamda go'zallikning qicmi; insonning his-tuyg'ulari; insonning jamiki axloqiy qadriyatlari yig'indisi va h.k. Shuning uchun ma'naviyat umuman bepoyon, cheksiz borliqning inson ruhida aks etishini bildiradi.

"Ilmiy adabiyotlarda ma'naviylikning tarkibi haqida turli fikrlar bildiriladi. Bizga ma'lum tadqiqotlarda ularning tarkibiy qismi uchdan beshtagacha belgilanadi va turli ibora ostida beriladi" [11, 71]. Chunonchi, A. Sher ma'naviylikning shohtomirini uchta, ya'ni "ezgulik, go'zallik; e'tiqod, ya'ni ana shu ezgulik va go'zallikning tom ma'nodagi timsoli bo'lmish Yaratganga e'tiqod" [12, 132]

tashkil qiladi, deb yozadi. Rossiyalik olim V.N.Sherdakov fikricha, "ma'naviylik gnoseologik (ilmiy bilish va falsafa); axloqiy (axloq); estetik (san'at) kabi qatlamlardan tashkil topgan, shunga ko'ra, ma'naviylik uch qadriyat, ya'ni haqiqat, ezgulik, go'zallikning mohiyatini anglatadi. Ma'naviy hayotni tashkil qiluvchi bu yaxlit "uchlik" - fan, din, san'atdan iboratdir, biroq ma'naviylik asosining negizini axloq tashkil etadi" [13, 27-29].

Bizningcha, shaxs estetik kamolotining tarkibiy qismlari to'g'risida so'z borganda, A.Sher, V.N.Sherdakovning yuqoridagi fikrlariga asoslanish to'g'ri bo'ladi. "Darhaqiqat, muammoga doir konsepsiya va qarashlarni umum-lashtirib, biz ma'naviylik tarkibida axloqiylik ustuvorligi, estetik fazilatlar ikkinchi pog'ona, intellektual va ekologik qismlar navbatdagi qatlamni tashkil etishini ta'kidlashni lozim topamiz. "Lekin ma'naviyat yuqoridagilarning mexanik yig'indisidan iborat emasligi o'z-o'zidan ayon. Tadqiqotchi Z. Sobirova ta'kidlaganidek, sof axloqiy, sof estetik, sof in-tellektual, sof ekologik ma'noda olinganda ulardan hech biri alohida hol-da ma'naviylik mohiyatini to'la ifodalay olmaydi" [14, 43]. Shunday qilib, ma'naviylik insonning yuksak axloqiy, estetik, aqliy, ruhiy, jismoniy barkamolligini anglatuvchi umumiy tushunchadir. Demak, shaxs ma'naviyliigi tarkibida estetik barkamollikning o'z o'rnini bordir.

Milliy axloqiy-estetik madaniyatning rivojlanib borishi jarayonida ajdodlarimizning ming yillar davomida kamol topib kelgan va o'zining qadr-qimmatini yuksak ma'naviyat namunalariga aylantirgan milliy xususiyatlar muhim ahamiyatga ega. Zero, xalqimizning axloqiy-estetik madaniyatini birinchi navbatda, milliy tilimiz, dinimiz, rivoyat va afsonalarimiz, badiiy-estetik yodgorliklarimiz ifodalab kelgan. Tilimiz va dinimizning rivojlanishiga turli xil tazyiqlar o'tkazilib, milliy g'ururimiz, sha'nimiz, turli marosim va an'analарimizga eskilik sarqiti sifatida qaralib, ajdodlarimizning bebaho asarlari va noyob meroslari toptalib, ularning aksariyatini millatchilik va xalq dushmani sifatida ayblansa-da, ular xalqimiz tomonidan e'zozlanib, saqlanib kelindi. Bizning xalqimiz azaldan sharqona jamoaviylik ruhi bilan uzviy ravishda rivojlanib kelgan va mana shu jamoaviylik negizida tarixan tarkib topgan axloqiy-estetik madaniyatning o'zagini ko'rishimiz mumkin. Ular xalqimizning bir-birlariga nisbatan mehr-oqibat, o'zaro hurmat, mehmondo'stlik, kattaga hurmat-kichikka izzat, mehr-shafqat, insoniylik kabi fazilatlarida va bir-birlariga beg'araz yordam qo'lini cho'zishlarida aks etgan. Xalqimizning yuksak axloqiy-estetik madaniyatining namunasi bu shaxsning jamiyat bilan o'zaro aloqasida, ya'ni qariyalarga mehr-muruvvat, boquvchisini yo'qotganlarga beg'araz yordam berish, kam ta'minlangan insonlarga, nogironlarga, yetim-yesirlarga yordam qo'lini cho'zish kabilar bilan ifodalanadi. Xalqimizga xos axloqiy-estetik madaniyat, jismoniy va intellektual salohiyatlar millatning tarixiy va ma'naviy merosi sifatida qaror topgan. Shu bilan birga, uzoq va yaqin o'tmishdan meros bo'lib keladigan eskicha odat, ko'nikma, malakalardan qutulmay turib ham yangi ijtimoiy tuzum g'oyalarini ro'yobga chiqarish yo'lida ijtimoiy hayotda tub o'zgarishlar qilish qiyin kechadi.

Fikrimizcha, rahbar shaxs o'z faoliyatida adolat tamoyillariga rioya qilmas ekan, uning ishlari talab darajasida bo'lmaydi. Rahbar shaxsning adolati mulkka, o'zgalar haqqiga va jamiyat manfaatlariga nisbatan odil munosabatda bo'lishda namoyon bo'ladi. Shunday qilib, rahbar shaxs ma'naviyati g'oyasining asosiy elementlari quyidagilardir:

Birinchidan, rahbar shaxs ma'naviyatining asosiy g'oyasi inson qadridir. Butun faoliyat inson qadriini ta'minlash asosiga quriladi.

Ikkinchidan, rahbar shaxs ma'naviyatining navbatdagi g'oyasi inson huquqlari va uni ro'yobga chiqarishdan iborat.

Uchinchidan, rahbar shaxs ma'naviyatining g'oyalaridan birini siyosiy onglik va erkinlik tashkil qiladi. Bunda iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy sohaga doir davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga asoslanadi.

To'rtinchidan, rahbar shaxs ma'naviyatining asosiy g'oyalaridan biri adolatlilikdir. Bu mulkka va vatan istiqboliga nisbatan mo'tadil munosabatda bo'lish natijasida shakllanadi.

Davlat xizmatchilari tafakkurini yangilash ikki tomonlama jarayondir. U bir tomondan, yangi, zamonaviy davlat xizmatchilariga xos fazilatlarining maxsus, ilmiy asosda shakllantira borishini talab qilsa, ikkinchi tomondan, hamon ba'zan o'z ta'sirini ko'rsatayotgan, sobiq sho'ro kadrlar siyosatida "sinalgan" korporativ-byurokratik psixologiyani siqib chiqarish talab qilinadi. Bu ikki jarayonni parallel olib borish zarur. Aks holda yangi, sog'lom tafakkur eski, "sinalgan" tafakkurga "urilib", chekinishi mumkin. Masalan, davlat manfaatini o'z manfaatidek ko'rish – davlat xizmatchisi faoliyatining yetakchi tamoyili ekanligi e'tirof etilsa-yu, boshqaruvda uchrab turgan korrupsiya, poraxo'rlik, ma'muriy buyruqbozlik, mahalliychilikka qarshi kurashilmasa ana shunday holat ro'y berishi mumkin.

FALSAFA

Ma'lumki, shaxsiy manfaatlar, nafs ustuvorligiga qurilgan birlashuv, uyushish kuchli bo'ladi. Chunki shaxsiy manfaat ustuvorligi davlat organlariga suqilib kirib olgan xudbin, yulg'ich, ustamon, laganbardor, iqtidorsiz shaxslarni birlashtiradi. Sobiq sho'ro tizimida bu birlikning tamoyili - shaxsiy sadoqat, "men sizga, siz menga, davlatni esa qo'ya turing" tarzida namoyon bo'lib keldi. Shaxs – davlatdan, davlat – shaxsdan, shaxs – o'z mehnati mevalaridan uzoqlashdi, begonalashdi. Shu sababli murosasiz tanqid ostiga olingan shaxsiy, guruhiy, mahalliy, qon-qarindoshchilik manfaatlarini davlat manfaatidan ustun qo'yish kabi sobiq sho'ro tizimidan qolgan zararli meros ba'zi hollarda hamon o'zini eslatib turibdi.

Shaxsiy manfaatdorlik tamoyiliga qurilgan bu hodisalar o'ta yashovchan. Masalan, eski sho'ro davridagi "qo'shib yozish" hodisasini olaylik. Qo'shib yozish qo'shib yozuvchilarga nafaqat jinoiy daromad, balki mukofot, soxta obro' ham keltirar edi. Boshqaruv organlari nazoratining sustligi ma'muriy byurokratiyaning, rasmiyatchilik, odamlarning tashvish-muammolariga befarqlik, poraxo'rlilikning "gullab-yashnashi"ga sharoit yaratar edi. Bundan na davlat, na millat yutar, balki shaxsiy manfaatdorlik asosida uyushgan guruhlar yutar, tantana qilar edi.

Shunday ekan, rahbar kadrlarning axloqiy-estetik madaniyati ularning hissiy va intellektual qobiliyatlari, mukammal hayot to'g'risidagi tasavvurlari va, nihoyat, nafaqat tabiiy zaruriyat, balki go'zallik qonunlari asosida yaratilgan real narsa-hodisalar hamda xulq-atvor shakllarini o'z ichiga olgan murakkab tizimdir.

XULOSA

Fuqarolik jamiyatini rivojlantirishda kishilarning moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini yanada to'laqonli qondirish sohasida yuzaga kelayotgan shart-sharoitlarning o'rni kattadir. Jamiyat iqtisodiyotining rivojlanishi, ma'naviyatga asoslangan ijtimoiy munosabatlar va turmush tarzining barqarorlashuvi asosida xalqimizning ma'naviy madaniyati rivojlanib bormoqda. Kishilarning estetik kamoloti bozorning ob'ektiv ijtimoiy munosabatlari, ularning ishlab chiqarish jarayonlariga ta'sir etishlariga ko'p jihatdan bog'liqdir.

Rahbar kadrlarning axloqiy-estetik kamolotini tarbiyalashda uning ijtimoiy qiyofasini shakllantiradigan, insoniylik mohiyatini belgilaydigan omillar uyg'unligi, avvalambor, uning ma'naviy qiyofasida gavdalanadi. Shaxs kamolotining tarkibiy qismlari o'zaro aloqadorlik, yaxlitlik, bir butunlik orqali yuz ko'rsatadi, inson omili orqali ijtimoiy taraqqiyotga ta'sir ko'rsatadi. Axloqiy-estetik madaniyat murakkab ijtimoiy hodisa bo'lib, uni tahlil etish nafaqat umumfalsafiy, shu bilan birga, madaniyat falsafasi konsepsiyasiga ham asoslanadi. Axloqiy-estetik madaniyat narsa-hodisalarning insoniylik mohiyati, shakl mukammalligi, shuningdek, tartib, moddiy-amaliy maqsad-manfaatlarga beg'araz, xolis munosabat me'yorlarini aks ettiruvchi yuksak insoniy hissiyotlarni o'z ichiga oladi. Axloqiy-estetik madaniyat insonning hissiy va intellektual qobiliyatlari, uning mukammal hayot to'g'risidagi tasavvurlari va, nihoyat, nafaqat tabiiy zaruriyat, balki go'zallik qonunlari asosida yaratilgan real narsa-hodisalar hamda xulq-atvor shakllaridan tashkil topgan murakkab tuzilmadir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. "Yangi O'zbekistonda demokratik jamiyat va rahbar mas'uliyati". Yangi O'zbekiston gazetasi. 2023 yil 22 fevral, 36-son.
2. "Yangi O'zbekistonda demokratik jamiyat va rahbar mas'uliyati". Yangi O'zbekiston gazetasi. 2023 yil 22 fevral, 36-son.
3. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch.-Toshkent: Ma'naviyat, 2008, 176.
4. Бердяев Н.А. Философия свободного духа. – М.: 1994, 479.
5. Ильин И. А. О грядущей России. Избранные статьи. – М.: 1993, 368.
6. Буева Л.П. Духовность и проблемы духовной культуры. //Вопросы философии. - 1996. - № 2. 177.
7. Барулин В.С. Социальная философия. – М.: Гранд. 1999, 460.
8. Mahmudov T. Mustaqillik va ma'naviyat. – Toshkent: Sharq. 2001, 160.
9. Karimov Ibrohim. Ma'naviyat, falsafa va hayot. – Toshkent: Fan. 2007, 292.
10. Erkaev A. Ma'naviyat-millat nishoni. – Toshkent: Ma'naviyat. 1997, 39.
11. Imomnazarov M. Milliy ma'naviyatimiz nazariyasiga chizgilar. – Toshkent: Sharq, 1998. Erkaev A. Ma'naviyat-millat nishoni.-Toshkent: Ma'naviyat, 1997. Ziyomuhamedov B. Komillikka eltuvchi kitob.-Toshkent: TURON-IGBOL, 2006.
12. Sher A. Axloqshunoslik. Ma'ruzalar matni. – Toshkent: 2000. - 132 b.
13. Шердаков В.Н. О познавательном, нравственном и эстетическом отношении человека к действительности //Вопросы философии. 1996. № 2.
14. Sobirova Z. Jamiyat yangilanishi va badiiy-estetik omillar. – Toshkent: Falsafa va huquq instituti nashriyoti, 2007.